

Vressel, meer licht, openheid en ruimte voor de vennen en haar oevers

Het zal menige bezoeker van de Vresselsche bossen niet zijn ontgaan dat er in de winter van 2016-2017 nogal wat is veranderd in de Vresselsche bossen rondom de vennen. Waarom is het vrijzetten van de vennen nu zo belangrijk en welke natuur moet er nu terugkomen of profiteren van de houtkap op de venoeveren?

Insecten

De laatste tijd zijn er in de media verontrustende berichten rondom de achteruitgang van insecten, zowel wat soorten als biomassa betreft. Hier is zeker ook een parallel te trekken naar de omgeving van de Vresselsche bossen. Daar waar de bossen in het verleden, rond 1900 bestonden uit heide en vennen, zien we vanaf ca 1900 bos ontstaan, aangeplant door Staatsbosbeheer om in de behoefte van hout te voorzien.

Met de bebossing van de Vresselsche heide, de naam die op oude topografiekaarten nog zichtbaar is, is een groot deel van voornamelijk de insectenrijkdom verdwenen. Iconische soorten van open heideterreinen zoals de veldkrekel, mierenleeuw (netvleugelig insect) en het gentiaanblauwtje (vlinder), kwamen voor de bosaanplant in de Vresselsche heide vóór en waarschijnlijk ook in grote hoeveelheden. Naast deze soorten was de heide rondom de vennen ook een walhalla voor diverse solitaire bijen en wespen.

Deze bovengenoemde soorten zijn echter verdwenen. Het zijn allen warmte minnende insecten waarvoor het noodzakelijk is dat licht en warmte direct op de bodem aanwezig is. In het verleden zijn de heidegebieden in Sint-Oedenrode ofwel omgezet naar een cultuurlandschap met mais en gras dan wel aangeplant met bomen. In beide landschapstypen is sprake van afwezigheid van open delen en dus voldoende plekken waar licht en de noodzakelijke warmte nog op de bodem komt.

Als einddoel heeft Staatsbosbeheer de visie om in de Vresselsche bossen tussen de diverse vennen weer een open heidestructuur te krijgen en te behouden. Dit zal ertoe moeten leiden dat diverse typische heide-insecten ook weer terugkeren naar de Vressel.

Intermezzo Bebossing Vresselsche Heide

Tussen 1900 en 1925 is onder leiding van T. Hemel, boswachter bij het Staatsbosbedrijf, en B.J. Winkelman, houtvester bij het Staatsbosbedrijf te Eindhoven, de Vresselsche heide ontgonnen. De heide werd omgezet in een productiebos en aanplant werd gedaan met Amerikaanse eik, inlandse eik, berk, fijnspar en lijsterbes. De ontginning werd gedaan door werklozen in de werkverschaffing (arbeidsloon fl. 0,25 per uur). Het werk was zwaar en het loon was maar net genoeg om er met een gezin van rond te komen. De ontginning en bebossing van de heide is op kaart ingetekend, zie kaart 1. Ook staat hier de kwekerij op vanwaar de ontginning en bebossing werd aangestuurd en waar de nodige materialen en zaden werden opgeslagen. In het informatiemagazine Senior-Rooi nr. 1, jaargang 2018, heeft mw. Willie Damen-van de Mosselaer een uitgebreider verslag gemaakt van de ontginning van de Vresselsche heide, inclusief een aantal foto's. De informatie over de ontginning is dan ook afkomstig van mw. Willie Damen-van de Mosselaer en het BHIC.

Kap van sparren om verdroging tegen te gaan

Een eigenschap van sparren is dat zij veel water verdampen en zo sterk bijdragen aan verdroging van de vennen, omdat ze als het ware het water en grondwater dat de vennen moet voeden opnemen en vervolgens via de dennennaalden weer verdampen. Bij het vrijzetten van de oevers zijn dus vooral veel dennen gekapt. In de Hazenputten is het van belang om een zo stabiel mogelijk waterpeil te creëren vanwege de aanwezige natuurwaarden. De natuurwaarden hebben een belangrijke relatie met de veenmossen die in de vennen aanwezig zijn. Bij uitdroging van de oevers droogt het veenmos uit en sterft af; juist bij een stabiel waterpeil is veenmos in staat om veel water vast te houden, het mes snijdt hier dus aan twee kanten.

Het waterpeil wordt de komende jaren nauwlettend in de gaten gehouden, hiervoor heeft Staatsbosbeheer een aantal peilschalen in de vennen gezet (foto peilschaal).

Als een speer naar de Hazenputten

Een soort waar veel aandacht aan is besteed bij de werkzaamheden, is de speerwaterjuffer. De speerwaterjuffer leeft in oeverzones van vennen tussen de veenmossen en het gaat in Nederland niet goed met de speerwaterjuffer. Er zijn nog ongeveer 12 populaties waarvan 7 in Noord-Brabant, waaronder een populatie in de Hazenputten. Ook zeer recent zijn er in Brabant nog ongeveer 8 populaties verdwenen. Internationaal gaat het slecht met deze soort, in het westen van Duitsland en in België (informatie van de Belgische- en Duitse libellenvereniging) is er ook een sterke afname van het aantal populaties. Ook in de Hazenputten is de trend tot 2017 negatief en worden er jaarlijks minder exemplaren aangetroffen, blijkt uit data van de vlinder- en libellenstichting, verzameld door o.a. leden van de heem-natuurgroep. Het verdwijnen van populaties wordt toegeschreven aan het uitdrogen van vennen waardoor de veenmossen, waartussen de larven leven, afsterven en hun leefgebied verloren gaat. De provincie Noord-Brabant heeft daarom in 2006 al een beschermingsplan gemaakt voor deze soort met als titel: 'Op de bres voor de speerwaterjuffer.' In dit beschermingsplan voor de speerwaterjuffer in Brabant staan acties benoemd welke ertoe moeten leiden dat de huidige populaties bestaand blijven en mogelijk uitbreiden. Natuurlijk komt in dit beschermingsplan ook de populatie in de Hazenputten-Vresselsche bossen aan bod en zijn maatregelen benoemd ter verbetering van de biotoop.

Een direct citaat uit het beschermingsplan betreffende de Hazenputten:

- de hoeveelheid naaldhout in de omgeving van de vennen terugbrengen, om verdamping te beperken en inzijging te vergroten. De vennen zelf dienen wel beschermt te blijven liggen
- drainerende greppels dicht bij venoevers dempen
- organische sliblaag grotendeels verwijderen uit vennen zonder hoogveenverlanding en zeggenveldjes
- over de oeverzone hangende bomen verwijderen.

Veel van de maatregelen heeft Staatsbosbeheer in de winter van 2016-2017 uitgevoerd. We mogen dus best trots zijn op het feit dat een van de meest bedreigde waterjuffers uit noordwest Europa in de Hazenputten nog aanwezig is en hopelijk de komende jaren zich weer uitbreidt door de genomen maatregelen. De heem-natuurgroep volgt dit voor de Nederlandse vlinder- en libellenstichting en Staatsbosbeheer.

Rol van de heem-natuurgroep bij de Vresselsche bossen en Hazenputten

De heem-natuurgroep loopt inmiddels decennia rond in de Vresselsche bossen en heeft onderzoek uitgevoerd naar flora en fauna en hierover gerapporteerd naar Staatsbosbeheer. Door middel van deze rapportages heeft Staatsbosbeheer een goed beeld kunnen krijgen van de huidige staat van de ecologie en hun visie en plannen van het gebied hierop gebaseerd. O.a. is bij de ven-herstelwerkzaamheden van afgelopen jaar rekening gehouden met de bestaande natuurwaarden, zo zijn gebieden afgeschermd waar zeldzame planten en de speerwaterjuffer voorkomt op basis van de inventarisaties van de heem-natuurgroep.

Beheer

Het uitvoeren van projecten om de natuurwaarden te verbeteren is van groot belang om de natuur te beschermen en te verbeteren maar het beheer is wellicht van nog groter belang om natuur in stand te houden. Om het open karakter van het gebied te behouden moet er dus wel wat gebeuren. Staatsbosbeheer heeft hiervoor weer een raster geplaatst in het gebied om een begrazing uit te voeren met runderen maar wellicht ook met schapen. Er zijn ook delen die niet tot de begrazing behoren, o.a. de noordwestoever van het grote ven. De heem-natuurgroep heeft hier al een aantal jaren een stuk oever geadopteerd om te beheren. Hiervoor gaan we ook de komende jaren in de winter weer aan het werk, voornamelijk om nieuw opschot van bomen te snoeien. Hiervoor kunnen en willen we zeker hulp gebruiken. Wij nodigen de leden van de heemkundige kring dan ook van harte uit om mee te komen helpen. Als je interesse hebt, meld je geheel vrijblijvend bij Mark Scheepens en we zetten je op de lijst zodat je uitgenodigd wordt om een zaterdagochtend mee te helpen bij deze nuttige maar zeker ook leuke activiteit!